

مقاله پژوهشی: سناریوهای تهدیدات امنیتی عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران

در افاق ۱۴۰۴

رضا امیری مقدم^۱، سید جواد امینی^۲، محسن نوروزی^۳ و داود فیاضی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۲۰

چکیده

عربستان سعودی از بدو تاسیس تلاش کرده تا به واسطه برخی صفات ذاتی و مولفه‌های قدرت نرم، خود را به عنوان ام القرای جهان اسلام معرفی نموده و در جایگاه رهبری جهان اسلام بنشیند. این تلاش‌ها در کنار جایگاه ایران در منطقه و جهان و برخی شکاف‌های مذهبی و قومی منجر به شکل‌گیری رقابت تمام عیار میان دو کشور پیش و پس از انقلاب اسلامی شده است. در این پژوهش که از نوع توسعه‌ای-کاربردی است تلاش شده تا ضمن تحلیل تهدیدات امنیتی عربستان سعودی، آینده تهدیدات مورد اشاره با کمک روش کیفی سناریو نویسی GBN توصیف شود. هدف اصلی این تحقیق ارائه سناریوهای تهدیدات امنیتی عربستان سعودی در افاق ۱۴۰۴ می‌باشد و جامعه آماری آن که بیشتر بر اساس مطالعه ادبیات و اکتشاف به دست آمده شامل ۲۵ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان، کارگزاران و متصدیان حوزه امنیت، آینده‌پژوهی و علوم سیاسی بوده که به صورت هدفمند کیفی برگزیده شده‌اند. جمع‌آوری داده‌ها با کمک بررسی‌های اسنادی، کتابخانه‌ای و گروه‌های کانونی و نیز با کمک مصاحبه و پرسش‌نامه گردآوری شده‌اند. داده‌های پرسشنامه مورد استفاده که با آن به اکتشاف پیش‌ران‌ها، عوامل کلیدی تغییر و عدم قطعیت‌ها پرداخته شده، به کمک روش‌های کمی اولویت‌بندی و تعیین وزن شده است. قابلیت اعتماد داده‌ها نیز با کمک مشاهده دیرپا و زاویه‌بندی و پایایی آن با کمک آلفای کرونباخ ارزیابی گردیده است. سرانجام با توجه به عدم قطعیت‌های کلیدی مستخرج از پرسش‌نامه چهار سناریوی (۱) بدترین؛ همگرایی آل شیخ و آل سعود و همراهی آمریکا در اقدام نظامی عربستان علیه ایران، (۲) بهترین؛ واگرایی آل شیخ و آل سعود و عدم همراهی ایالات متحده با عربستان در اقدام نظامی علیه تهران، (۳) تداوم روندهای کنونی؛ واگرایی آل شیخ و آل سعود و همراهی آمریکا با عربستان در اقدام نظامی علیه تهران و بالاخره (۴) همگرایی آل شیخ و آل سعود و عدم همراهی آمریکا در اقدام نظامی علیه ایران تدوین شده است.

کلیدواژه‌ها: تهدیدات امنیتی، آینده‌پژوهی، سناریو، ج.ا.ایران، عربستان سعودی

۱. استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه مطالعات جهان
۲. استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی
۳. نویسنده مسئول و دانش‌آموخته دکتری آینده‌پژوهی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی
۴. دانش‌آموخته دکتری آینده‌پژوهی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مقدمه

ج.ا.ایران و عربستان سعودی دو کشور مهم و تاثیر گذار منطقه به شمار می‌روند که خود را رهبر جهان اسلام و قدرت بلامنازع منطقه قلمداد می‌کنند. این دو کشور تا پیش از انقلاب اسلامی ضمن رقابت، روابطی مبتنی بر احترام متقابل و در چارچوب دکترین دو ستونه نیکسون در اردوگاه غرب را پیش گرفته بودند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و خروج ج.ا.ایران از اردوگاه غرب، مواضع انقلابی ایران باعث تشدید رقابت و حوادث بعدی نظیر جنگ تحمیلی، رقابت دو کشور را وارد مرحله جدیدی از رقابت سخت و البته چالش‌های اساسی و گاه توأم با خصومت نمود. امروز رشد تصاعدی حضور ایران در کشورهای عرب و غیر عرب منطقه از عراق و لبنان گرفته تا بحرین و یمن و بالاخره افغانستان باعث شده تا برخی تحلیل‌گران عرب با ترویج ایران‌هراسی آنقدر خطر ایران را بزرگنمایی کرده که عملاً گفتمان نوین و استراتژیک همکاری « اعراب، رژیم صهیونیستی و آمریکا علیه خطر ایران » را تبلیغ و پیگیری نمایند اما البته به خاطر شکاف‌ها و چالش‌هایی که در قضیه فلسطین وجود دارد محور استراتژیک فوق هنوز نتوانسته پذیرش گفتمانی کافی پیدا کند (شعر باف، ۱۳۹۱: ۷۵)

مساله این پژوهش آینده تهدیدات امنیتی عربستان سعودی است که با توجه به شرایط کنونی منطقه و اقدامات این کشور موضوعی بسیار مهم به شمار می‌رود، چرا که در خلال ایام گذشته به ویژه پس از روی کار آمدن دولت ترامپ شرایط به سرعت به زیان ایران در حال پیش روی است تا آنجائیکه در روزهای گذشته خبر هماهنگی ایالات متحده با اتحادیه اروپا در مورد تغییر برجام نگرانی‌هایی را به دنبال داشته و تلاش آمریکا و متحدان این کشور در شورای امنیت برای محکومیت ایران به دلیل انتقال تسلیحات نظامی و موشکی به یمن، شرایط را مجدداً به سمت و سوی امنیتی کردن پرونده ایران در منطقه پیش می‌برد.

اهمیت این تحقیق بر ارائه توصیف‌ها و تصاویری از آینده‌های ممکن و محتمل به منظور آزمون پیامد تصمیمات امروز و افزایش آمادگی برای وقایع احتمالی، جلوگیری از غافلگیری راهبردی احتمالی، ایجاد آمادگی مستمر به منظور مقابله با تهدیدات امنیتی و

ضرورت آن بر عدم آمادگی به دلیل عدم تمهید اقدام در برابر آینده‌های ممکن و محتمل و احتمال بروز تهدید ساختاری به علت عدم توجه به روشهای نوین برنامه ریزی نظیر نگارش سناریو و نیز بروز هزینه‌های هنگفت برای جمهوری اسلامی ایران به علت عدم شناسایی نقش آفرینی‌ها و بازی سازه‌های عربستان سعودی متمرکز است.

سوال اصلی این تحقیق چیستی سناریوهای تهدیدهای امنیتی عربستان سعودی علیه جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ و هدف آن ارائه این سناریوها است. هدف فرعی آن نیز دارائی‌های حیاتی و اهداف مرجع امنیتی جمهوری اسلامی برای احصاء تهدیدات امنیتی برآمده از اقدامات عربستان سعودی است.

۱. مبانی نظری

پیشینه شناسی

- علی اکبراسدی و سعید سمعی در پژوهشی با عنوان «آینده‌پژوهی عربستان سعودی» و با کمک روش تحلیل ساختاری در سال ۱۳۹۵ به ارائه سناریوهای بدیل عربستان سعودی کدام‌اند نسبت به ارائه سناریوهای شیخ کبیر، شاب کفیل، طفل صغیر و ابن سبیل و توصیه‌هایی راهبردی در تعامل با عربستان و در ارتباط با چهار سناریوی تدوین شده اقدام نموده‌اند.

- محمد فرازند محمد؛ در مقاله‌ای با عنوان رهنامه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در تعامل با عربستان سعودی در سال ۱۳۹۴ به بررسی و توصیه‌هایی در ارتباط با الگوی رفتاری ج.ا.و ایران برای بهبود روابط با عربستان با روشی توصیفی تحلیلی پرداخته است.

- ایران و خاورمیانه بزرگ تا سال ۲۰۲۰ عنوان گزارش آینده‌پژوهی با موضوع ایران است که در سال ۲۰۱۳ توسط مجموعه‌ای از خبرگان به سفارش وزارت خانه‌های امور خارجه و دفاع هلند توسط مرکز کلایندنگائل انجام پذیرفته است. این تحقیق با توجه به دو عدم قطعیت کلیدی ثبات در خاورمیانه و دگرگونی سیاسی در ایران، چهار سناریوی گرداب ژرف، انقلاب دوم، رویای به تعویق افتاده، غروب روحانیت را تدوین نموده است.

- محسن رستمی در رساله دکتری خود آینده‌پژوهی روابط خارجی ایران و عربستان مبنی بر تحولات ژئوپلتیکی منطقه عربی را مورد واکاوی قرار داده و به چستی مهم‌ترین آینده‌های مطرح در روابط خارجی ایران و عربستان مبنی بر تحولات ژئوپلتیکی منطقه عربی پرداخته است. تحقیق مذکور به سه آینده ممکن، محتمل و مطلوب در روابط خارجی ایران و عربستان با تاثیرپذیری از تحولات منطقه‌ای عربی (تحولات یمن، سوریه، عراق و...) اشاره نموده و مهم‌ترین مولفه‌های تاثیرگذار در آینده‌پژوهی روابط خارجی ایران و عربستان را موضوعات دفاعی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی دانسته و سرانجام به این نتیجه می‌رسد که روابط میان ایران و عربستان در آینده تیره‌تر می‌شود. لازم به ذکر است هیچ یک از پژوهش‌های مورد بررسی به آینده‌پژوهی تهدیدات امنیتی عربستان نپرداخته‌اند.

تعریف مبانی تحقیق

- **آینده‌پژوهی:** آینده‌پژوهی در حقیقت دانش و معرفت «شکل بخشیدن به آینده» است. (ملکی فر و همکاران، ۱۳۸۵: ۷) به کمک آینده‌پژوهی آینده‌های ممکن و مطلوب را به طور منظم کشف و خلق می‌کنیم تا بتوانیم تصمیم‌های بهتری بگیریم. (گلن، ۱۳۹۳: ۲۵)

- **تهدیدات امنیتی:** مهمترین معیارها برای افتراق تهدیدات امنیتی و عمومی مفهوم تهدیدات وجودی^۱ است که به آن دسته از تهدیداتی گفته می‌شود که با بقاء یا مرگ و زندگی یک سیستم در ارتباط باشد. این تهدیدات موجودیت یک سیستم را نشانه رفته‌اند. بنابر این برای تشخیص تهدیدات وجودی نیازمند تعیین اهداف یا موضوعات مرجع سیستم هستیم.

- **سناریو:** پیتر شوارتز سناریو را «ابزاری برای نظم بخشیدن به دریافت‌های ذهنی درباره محیط‌های آینده بدیل که در آن تصمیمات می‌توانند به اجرا گذاشته شوند» می‌داند. سیمپسون آنرا «فرایند ساخت آینده‌های بدیل محیط بیرونی یک کسب و کار» خوانده

است. بلوم و منفی سناریو را «توصیفی از یک آینده ممکن و یا محتمل خوانده‌اند» کالینز آنرا «یک جهش خیال پردازانه به سوی آینده» دانسته، شومیکر در توصیف سناریو چنین گفته است: «یک روش‌شناسی سازماندهی اصولی برای ترسیم آینده‌های ممکن که در آن تصمیم‌های اجرایی می‌توانند به اجرا در آیند» (چرماک، ۱۳۹۳: ۵۷-۵۵)

– ایران و عربستان؛ همسایگانی همواره در حال رقابت: خصومت میان دو ستون اصلی قدرت در خاورمیانه طی هفته‌های گذشته افزایش یافته است، به خصوص در یمن؛ جاییکه، یک فاجعه وحشیانه و انسانی در حال وقوع است و البته انتقاد شدید به ریاض را در سراسر جهان به دنبال داشته است. تشدید این درگیری‌ها به خصوص پس از تهاجم موشکی شیعیان حوثی به ریاض به اوج رسید؛ ریاض معتقد است: «بدون حمایت ایران، هیچ راهی وجود ندارد که این گروه تروریستی سرکش بتواند ابزار دستیابی به چنین سلاح‌هایی را که برای هدف قرار دادن مناطق غیرنظامی در پادشاهی عربستان سعودی مورد استفاده قرار می‌گیرد و امنیت آن را تهدید می‌کند، به دست بیاورد».^۱

نکته قابل توجه اینکه در دوره ریاست جمهوری اوباما و دموکرات‌ها بر آمریکا و با توجه به تغییر ظاهری رویکرد ایالات متحده در منطقه غرب آسیا و تمایل این کشور برای حضور موثرتر در منطقه ایندوپاسیفیک، عربستان سعودی تمایل بیشتری برای انجام اقداماتی به نسبت مستقل‌تر از آمریکا در منطقه داشته (فریمن، ۲۰۱۵) و خود را برای تبعات همه‌گزینه‌های احتمالی درقبال ایران آماده کرده بود (فرازمند، ۱۳۹۱) عربستان در عمل معتقد به ناکارآمدی سیاست‌های ایالات متحده در دوره اوباما مورد ایران بود^۲، تا جاییکه پرزیدنت اوباما برای رفع نگرانی پادشاه عبدالله در مورد جاه‌طلبی‌های ایران به ریاض سفر کرد، اما این سفر نیز نگرانی‌های ریاض را نکاست؛ این امر و برداشتهای نادرست عربستان و باور غلط دولت مردان این کشور به نزدیکی ایالات متحده به ایران از یک سو و توسعه فضای حیاتی ج.ا.ایران از سوی دیگر، موجد تهدیداتی برای ج.ا.ایران بوده، مضافاً اینکه گفته‌ها و

1. <https://www.washingtontimes.com/news/2017/nov/12/iran-saudi-arabia-war-readiness-compared/> By Carlo Muñoz - The Washington Times - Sunday, November 12, 2017

2 - <https://www.huffingtonpost.com/s-azmat-hassan/saudi-arabia-iran>

اقدامات رئیس جمهور فعلی و سایر دولتمردان ایالات متحده به خصوص در جریان سفر اخیر ترامپ به عربستان سعودی و قرار دادهای کلان نظامی و اقتصادی و خط و نشان‌های مکرر مسئولین ارشد دو کشور عربستان سعودی و آمریکا برای ایران شکل عریان تری به شکاف‌های بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای داده بر پیچیدگی‌های آن افزوده و مجموع وقایع مورد اشاره تهدیداتی را برای جمهوری اسلامی ایران شکل داده است.

- برخی تهدیدات امنیتی ناشی از اقدامات عربستان سعودی: برخی معتقدند ریشه‌های رقابت بین عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران، مذهبی هستند و به گذشته‌ها بازمی‌گردند، بحثی بیش از ۱۰۰۰ ساله. روابط میان دو کشور هم هرگز دوستانه نبوده است. با این حال، نگرانی ریاض می‌تواند به زمان انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹ بازگردد، زمانی که اختلافات مذهبی با تفاوت‌های ژئوپولیتیک و ایدئولوژیک تشدید شد.

در حال حاضر عربستان و ایران به عنوان دو قدرت اصلی منطقه هستند که در روابط خود با یکدیگر و معادلات سیاسی بازی با حاصل جمع صفر را دنبال کرده‌اند. برخی تحلیلگران غربی مانند مارک لینچ^۱ توافق هسته‌ای ایران و غرب، شکست در عرصه سیاست خارجی این کشور در عرصه‌های سوریه، یمن و مهار هسته‌ای ایران، تلاش برای رهبری جهان اهل سنت و برخی دیگر نظیر دیوید ای. سینگر^۲ فشارهای ناشی از کاهش قیمت نفت، جنگ یمن تهدیدات تروریستی و تفاوت سیاست خارجی این کشور با آمریکا در خاورمیانه را از اصلی‌ترین علل رفتارهای منطقه‌ای سعودی‌ها می‌دانند. (میر نظامی، ۱۳۹۵: ۸۱) اما به نظر می‌رسد آنچه بیش از همه عربستان را وادار به اتخاذ سیاست‌های تهاجمی در سطح منطقه‌ای و ائتلاف سازی در سطوح منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای علیه ایران واداشته، ترس این کشور از به خطر افتادن وضعیت بقا و امنیتش در منطقه بوده است. (اسکندری، ۱۳۹۶: ۳۰)

در شرایط کنونی نیز به نظر می‌رسد عربستان با تمام توان و با استفاده از همه مولفه‌های سخت و نرم قدرت خود در برابر ایران صف آرایی نموده است؛ روایت اورشلیم پست در

1 - Marc Lynch

2 - David E. Singer

سال ۱۳۹۵ از مبارزه عربستان سعودی-اسرائیل و چندین گروه کردی-عربی و بلوچ علیه تهران. اعلام سایت خبری-تحلیلی اسکای پرس از همکاری بارزانی با عربستان سعودی و اسرائیل علیه ایران و عراق، خبر فعالیت‌های مسلحانه گروه‌هایی همچون جیش العدل در بلوچستان، حزب دموکرات و کومله در کردستان از سوی شبکه العربیه و تلاش عربستان برای استفاده از منافقین و تلاش برای افروختن آتش جنگ نیابتی در افغانستان در سایه ضعف دولت مرکزی و تلاش برای هژمونی بر اماکن مذهبی در کشورهای چون سودان، سوریه، پاکستان و افغانستان و در عین حال خریدهای کلان نظامی و همکاری نظامی-اطلاعاتی عربستان با کشورهای چون رژیم اشغالگر قدس... همگی بخشی از تهدیداتی هستند که از سوی عربستان مطرحند. (نصری، ۱۳۹۵: ۹۸)

برخی از ابعاد مختلف تأثیر عربستان بر منافع، امنیت ملی و تهدیدات ج.ا.ایران را می‌توان به شرح ذیل برشمرد:

- رقابت و تخاصم عربستان در کشورهای متحد ایران نظیر سوریه و عراق،
- تأثیرگذاری بر بازیگران غیردولتی همسو با ایران نظیر حزب‌الله لبنان و انصار الله یمن،
- ترویج ایدئولوژی سلفی و صدور افکار افراط‌گرایانه ضد شیعی،
- رقابت اقتصادی و نفتی در قالب آپک،
- رقابت در عرصه‌های مختلف مؤلفه‌های قدرت به‌منظور ایجاد توازن قوا و نظم منطقه‌ای و کاهش نفوذ ایران،
- پیوندهای راهبردی با قدرت‌های غربی در همکاری‌های فرا منطقه‌ای و ایجاد و توسعه تهدید برای ج.ا.ایران، (مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، ۱۳۹۵: ۳)
- تلاش برای جلب و جذب معاندین، مخالفین و مطرودین ج.ا.ا. (به‌عنوان مثال اخیراً منافقین)
- ایجاد ائتلاف سیاسی و نظامی علیه ج.ا.ا. و محور مقاومت. (ائتلاف ضد یمن، عملیات طوفان قاطعیت در یمن و...)
- همکاری با رژیم صهیونیستی در جهت ضربه زدن به محور مقاومت
- ائتلاف سازی گسترده علیه ج.ا.ایران

البته عربستان برای کسب جایگاه خود در منطقه راهبردی غرب آسیا برنامه‌ای نسبتاً قدیمی داشته و این امر را می‌توان در سازمان‌دهی «جماعت تبلیغی» که در دهه هشتاد و نود میلادی با ایدئولوژی جهاد و شهادت تحت نظر سرویس اطلاعاتی این کشور با ملیت عرب افغان صورت می‌پذیرفت جستجو نمود. (متقی، ۱۳۹۲) در حال حاضر نیز سازمان‌دهی گروه‌های سلفی-تکفیری و حمایت‌های مالی و سیاسی از این گروه‌ها با راهبرد تصاعد بحران در منطقه در جریان است که همه این موارد تهدیداتی را برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به همراه داشته است.

به نظرمی رسد اکنون رقابت دو کشور تبدیل به نوعی منازعه هویتی، ایدئولوژیک، امنیتی و ژئوپلیتیک شده و نفوذ راهبردی ج.ا.ایران در سطح منطقه به عنوان عاملی شتابزا و محرک در رقابت جویی عربستان موثر بوده و ماهیت و حجم منازعات را به مرحله حساسی رسانده است که همگی ضرورت توجه بیشتر به موضوع را یادآوری می‌کنند.

۲. روش‌شناسی تحقیق

تحقیق پیش رو به لحاظ رویکرد از نوع آمیخته اکتشافی است که در خلال آن داده‌ها در هر مرحله به صورت کیفی جمع‌آوری و سپس با کمک روش‌های کمی تجزیه و تحلیل، اولویت‌بندی و وزن‌دهی شده و سرانجام به اعتبار سنجی و نمایش داده پرداخته شده است. در این پژوهش که به لحاظ هدف توسعه‌ای-کاربردی است تلاش شده تا ضمن با برشمردن دادرایی‌های حیاتی جمهوری اسلامی، آینده تهدیدات مورد اشاره با کمک سناریو نویسی توصیف شود. تحقیق پیش رو همچنین بر مبنای نتایج و دستاوردها از نوع کاربردی و با توجه به اینکه، به توسعه یکی از انواع روش‌های کیفی نگارش سناریو موسوم به «GBN»^۱ پرداخته، از نوع توسعه‌ای است.

جامعه آماری این تحقیق که بیشتر بر اساس مطالعه ادبیات و اکتشاف به دست آمده شامل ۲۵ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان، کارگزاران و متصدیان حوزه امنیت، آینده‌پژوهی و علوم

سیاسی با مدرک تحصیلی دکتری و کارشناسی ارشد و کارشناسی به شرح جدول زیر بوده که به صورت هدفمند کیفی برگزیده شده و با روش هم‌تا‌گزینی و گلوله برفی توسعه یافته‌اند. همچنین جمع‌آوری داده‌های این تحقیق در دو مرحله کمی و کیفی انجام پذیرفته است. در بخش کیفی داده‌های مورد نیاز با کمک بررسی‌های اسنادی، کتابخانه‌ای و گروه‌های کانونی و در بخش کمی نیز با کمک بررسی‌های میدانی، مصاحبه و پرسش‌نامه گردآوری شده‌اند.

در خلال انجام این تحقیق از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده که داده‌های آن با کمک مرور ادبیات و گروه کانونی گردآوری و در اختیار خبرگان نظامی، امنیتی، سیاسی و دانشگاهی قرار گرفته است که برای پایداری آن از آلفای کرونباخ استفاده گردیده است.

ردیف	نوع پرسش‌نامه	تعداد شرکت‌کننده	آلفای کرونباخ
۱	پیشران‌ها و عوامل کلیدی	۲۴	۹.۲۲
۲	اهداف مرجع امنیتی	۲۵	۹.۷۷

برای باور پذیری داده‌های کیفی نیز از راهبردهای زیر استفاده شده است:

الف) درگیری طولانی‌مدت در مشاهده و بررسی اسناد و مرور اخبار مرتبط، مقاله‌ها و ...

ب) مشاهده‌ی دیرپا و مصرانه

ج) زاویه‌بندی

همچنین به منظور اطمینان‌پذیری در این پژوهش از داده‌های کتب معتبر، مقالات مرتبط با تهدیدات و تعارضات فی‌مابین ایران و عربستان، خروجی پژوهشکده‌های معتبر و استفاده شد.

مراحل نگارش سناریو در این تحقیق عبارت است از: مرحله نخست، شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی است. مرحله دوم، شناسایی و مطالعه نیروهای کلیدی است که طی آن با بررسی ادبیات، مصاحبه خبرگان و برگزاری گروه‌های کانونی و میزگرد خبرگی در موسسات پژوهشی مرتبط، عواملی که در شکل‌گیری، بروز و ظهور تهدیدات امنیتی عربستان علیه ج.ا.ایران موثرند، تعیین و برای اولویت بندی، وزن‌دهی و تعیین میزان عدم قطعیت آنها از طریق پرسش‌نامه اقدام شد. مرحله سوم، یافتن نیروهای پیشران در کلان

محیط است. در این پژوهش پیشران‌ها بر اساس مدل STEEP دسته‌بندی شده‌اند. مرحله چهارم، دربردارنده رتبه‌بندی عوامل کلیدی و پیشران‌ها بر مبنای دو معیار است؛ میزان اهمیت در ایجاد تهدیدات امنیتی علیه ج.ا.ایران و میزان عدم قطعیت احاطه‌کننده عوامل و روندها. این مرحله با کمک ابزار پرسش‌نامه انجام پذیرفته است. مرحله پنجم یا انتخاب منطق سناریواست که طی آن با پی گرفتن منطق علی بر اساس ماتریس حاصل از فعالیت رتبه‌بندی (وزن‌دهی) به ساختاردهی به سناریو پرداخته شده است. مرحله ششم، شامل شکل‌گیری و توسعه سناریواست. در مرحله هفتم بررسی مضامین سناریوهای تهدیدات امنیتی انجام پذیرفت، سرانجام مرحله هشتم؛ زمان انتخاب «پیش‌نشانگرهاست^۱» که پس از خلق سناریوها و با توجه به روندهای بی بدیل انجام شد. همچنین برای ارائه توصیه‌های راهبردی با توجه به دیده‌بانی به عمل آمده از روش کوئست^۲ (دیده‌بانی سریع محیطی) استفاده شد. لازم به ذکر است از مرحله ششم به بعد برای بررسی روایی و منطق علی حوادث و نیز به منظور تایید پیش‌نشانگرها و ارائه توصیه‌های راهبردی، سناریوها طی دونوبت و در دو پژوهشکده مرتبط به قضاوت خبرگان (تونل باد) سپرده شد.

۳. یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

- عوامل کلیدی، پیشران‌ها و عدم قطعیت‌های کلیدی موثر در شکل‌گیری آینده تهدیدات امنیتی عربستان:

جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن مولفه‌های قدرت و ویژگی‌های درونی آن به عنوان یکی از اثر گذارترین کشورهای منطقه غرب آسیا به شمار می‌رود که پس از سقوط صدام در سال ۲۰۰۳ زمینه حضور موثر آن در منطقه بیش از پیش فراهم شد. صدور گفتمان انقلاب اسلامی، حضور پر رنگ ج.ا.ایران با حمایت معنوی از حوثی‌های یمن و شیعیان بحرین، حمایت سیاسی از مسلمانان افغانستان در مقابله با جنگ افروزی‌های طالبان و حمایت‌های پاکستان و عربستان، حمایت مستشاری در

1. Leading Indicators

2. QUEST (The Quick Environmental Scanning Technique)

سوریه و عراق در مقابل داعش، حمایت از محور مقاومت در فلسطین و لبنان و البته رویکرد ایران در نحوه برقراری امنیت در منطقه با تاکید بر مشارکت کشورهای منطقه به ویژه در خلیج فارس و در مقابل؛ رویکرد عربستان سعودی در همگرایی با رژیم صهیونیستی، ترویج وهابیت به عنوان ابزاری برای مهار محور مقاومت و به حاشیه راندن آرمان فلسطین و تلاش مضاعف این کشور در محدود ساختن و تقابل با سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا.ایران و اصرار بر ترتیبات امنیتی منطقه‌ای با حضور غرب و به ویژه امریکا زمینه تخاصم هر چه بیشتر بین دو کشور را فراهم آورده است. با توجه به بررسی‌ها و نتایج این تحقیق عوامل کلیدی و پیشران‌های موثر در تهدیدات امنیتی عربستان عبارتند از:

ردیف	نوع عامل	عوامل کلیدی و پیشران‌های موثر در تهدیدات امنیتی عربستان سعودی	میانگین اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	درصد اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	عدم قطعیت	میزان درصد عدم قطعیت از منظر خبرگان
			۰-۲۰	۰-۱۰۰٪	۰-۲۰	۰-۱۰۰٪
۱		پیوند راهبردی با غرب برای مهار ج.ا.ایران	۱۶.۳	٪۸۱.۵	۸.۶	٪۴۳
۲	سیاسی - دفاعی و امنیتی	ائتلاف سازی منطقه‌ای و جهانی علیه ج.ا.ایران توسط عربستان	۱۵.۶	٪۷۸	۹.۶	٪۴۸
۳		تاثیر گذاری و تهدید محور مقاومت و بازیگران همسو با ایران نظیر حماس و حزب الله	۱۵.۱	٪۷۵.۵	۱۰.۷	٪۵۳.۵
۴	فرهنگی و اجتماعی	ایجاد چالش‌های مذهبی (توسعه اسلام سلفی- وهابی) در ایران	۱۴.۲	٪۷۱	۶.۸	٪۳۴
۲	سیاسی - دفاعی و امنیتی	حمایت افراطی گری و خشونت علیه شیعیان در سطح منطقه	۱۴	٪۷۰	۸.۳	٪۴۱.۵
۳		تلاش برای افزایش توان نظامی (خرید-ساخت)	۱۳.۹	٪۶۹.۵	۱۰.۸	٪۵۴
۷	اقتصادی	اقتصاد انرژی و تأثیر عربستان بر بازار بین‌المللی انرژی	۱۳.۵	٪۶۷.۵	۸.۹	٪۴۴.۵

ردیف	نوع عامل	عوامل کلیدی و پیشران های موثر در تهدیدات امنیتی عربستان سعودی	میانگین اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	درصد اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	عدم قطعیت	میزان درصد عدم قطعیت از منظر خبرگان
			۰-۲۰	۰-۱۰۰٪	۰-۲۰	۰-۱۰۰٪
۸	سیاسی - دفاعی و امنیتی	ایجاد درگیری های نظامی منطقه ای به صورت مستقیم و غیر مستقیم نظیر: عراق، یمن، بحرین و ... (توسعه جنگ های نیابتی)	۱۳.۴	٪۶۷	۸.۶	٪۴۳
۹		تحریک اتحادیه عرب و شورای همکاری خلیج فارس علیه ج.ا.ایران	۱۳.۴	٪۶۷	۸.۱	٪۴۰.۵
۱۰		توسعه روابط با رژیم اشغالگر قدس علیه ج.ا.ایران	۱۳.۳	٪۶۶.۵	۱۱.۷	٪۵۸.۵
۱۱		توسعه توان موشکی عربستان (ایجاد نیروی راهبردی موشکی)	۱۳.۲	٪۶۶	۱۱.۴	٪۵۷
۱۲		تلاش برای بر هم زدن ثبات داخلی ایران با تحریک اقوام و جریان های ناراضی و مخالف نظام	۱۳.۱	٪۶۵.۵	۱۱.۱	٪۵۵.۵
۱۳	فرهنگی و اجتماعی	توسعه نبرد رسانه ای علیه ج.ا.ایران	۱۳	٪۶۵	۱۰.۵	٪۵۲.۵
۱۴		توسعه اسلام تندرو وهابی و خشونت در سطح منطقه	۱۲.۹	٪۶۴.۵	۱۰.۶	٪۵۳
۱۵	سیاسی - دفاعی و امنیتی	تمایل ایالات متحده به ایجاد درگیری نظامی در منطقه	۱۲.۹	٪۶۴.۵	۱۲	٪۶۰
۱۶		تلاش برای نا امنی منطقه با تحریک و توسعه فعالیت گروه های افراطی از جمله داعش	۱۲.۸	٪۶۴	۱۱.۵	٪۵۷.۵
۱۷	فرهنگی و اجتماعی	ترویج خشونت قومی در ایران در مناطق خاص نظیر کردستان، سیستان و ...	۱۲.۷	٪۶۳.۵	۱۰.۷	٪۵۳.۵
۱۸	زیست محیطی	تلاش برای خروج از بن بست ژئوپلیتیک تنگه ها	۱۲.۶	٪۶۳	۱۱.۸	٪۵۹
۱۹	سیاسی - دفاعی و امنیتی	تلاش برای همگرایی کشورهای عربی علیه ایران	۱۲.۶	٪۶۳	۱۱.۷	٪۵۸.۵

ردیف	نوع عامل	عوامل کلیدی و پیشران های موثر در تهدیدات امنیتی عربستان سعودی	میانگین اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	درصد اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	عدم قطعیت	میزان درصد عدم قطعیت از منظر خبرگان
			۰-۲۰	۰-۱۰۰٪	۰-۲۰	۰-۱۰۰٪
۲۰	اقتصادی	تنش های ژئوپلیتیک جهانی در دوره ترامپ و تلاش آمریکا و عربستان برای مهار اقتصاد ایران	۱۲.۳	٪۶۱.۵	۹.۹	٪۴۹.۵
۲۱		افزایش ریسک سرمایه گذاری در ایران با ایجاد و توسعه بحران های داخلی و منطقه ای	۱۲.۱	٪۶۰.۵	۱۱.۴	٪۵۷
۲۲	فناورانه	توسعه توان تهاجمی سایبری توسط عربستان	۱۲.۱	٪۶۰.۵	۹.۶	٪۴۸
۲۳		افزایش توانمندی جنگ الکترونیک	۱۲.۱	٪۶۰.۵	۱۰.۲	٪۵۱
۲۴	سیاسی - دفاعی و امنیتی	تلاش برای ایجاد تنش در بین شیعیان منطقه	۱۲	٪۶۰	۸.۸	٪۴۴
۲۵	فرهنگی و اجتماعی	تلاش برای رشد نابرابری اجتماعی و ایجاد شکاف طبقاتی در ایران	۱۲	٪۶۰	۹.۵	٪۴۷.۵
۲۶	فناورانه	توسعه فناوری های نظامی داخلی و وارداتی	۱۲	٪۶۰	۹.۳	٪۴۶.۵
۲۷	اقتصادی	موجودی بالای صندوق ذخیره ارزی عربستان (ذخایر مالی)	۱۱.۹	٪۵۹.۵	۱۱.۳	٪۵۶.۵
۲۸	سیاسی - دفاعی و امنیتی	ایجاد ناتوی عربی	۱۱.۹	٪۵۹.۵	۹.۵	٪۴۷.۵
۲۹		کودتا در خاندان سلطنتی به دنبال برکناری محمد بن نایف (احتمال تغییرات حاکمیتی در عربستان) و حاکمیت تندروها بر عربستان	۱۱.۶	٪۵۸	۱۱.۲	٪۵۶
۳۰		کیفیت و نوع رابطه با ایالات متحده به عنوان متحد متعهد	۱۱.۶	٪۵۸	۹.۶	٪۴۸
۳۱		جهت گیری از سیاست های خاور میانه ای ایالات متحده در ارتباط با بحران های سوریه، قطر، یمن و عراق	۱۱.۵	٪۵۷.۵	۱۱.۲	٪۵۶

ردیف	نوع عامل	عوامل کلیدی و پیشران های موثر در تهدیدات امنیتی عربستان سعودی	میانگین اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	درصد اهمیت در بروز تهدیدات امنیتی ایران	عدم قطعیت	میزان درصد عدم قطعیت از منظر خبرگان
			۰-۲۰	۰-۱۰۰	۰-۲۰	۰-۱۰۰
۳۲	فرهنگی و اجتماعی	شکاف بین وهابیت و حاکمیت عربستان با توجه به توسعه اصلاحات اجتماعی در عربستان توسط محمدبن سلمان (توسعه نامتوازن داخلی و بحران انتظارات فزاینده)	۱۱.۵	٪۵۷.۵	۱۱.۹	٪۵۹.۵
۳۳	فناورانه	توسعه فناوری های نوین ارتباطی نظیر شبکه های اجتماعی و تضعیف مرزهای سیاسی با توجه به ایجاد فضای راهبردی جدید (فضای مجازی)	۱۱.۵	٪۵۷.۵	۱۰.۹	٪۵۴.۵
۳۴	اقتصادی	سرمایه گذاری های کلان عربستان در صنایع اروپا و آمریکا	۱۱.۳	٪۵۶.۵	۹.۴	٪۴۷
۳۵		همکاری اقتصادی با غرب برای واردآوردن آسیب به اقتصاد ایران در حوزه هایی که اقتصاد ایران می تواند مزیت داشته باشد.(توسعه معادن،صنعت خودرو و ...)	۱۰.۷	٪۵۳.۵	۸.۶	٪۴۳
۳۶	فرهنگی و اجتماعی	ایجاد چالش های جمعیتی در ایران	۱۰	٪۵۰	۷.۸	٪۳۹
۳۷	زیست محیطی	تلاش برای تحریک همسایگان به تقابل با ایران در موضوعات متفاوت زیست محیطی مثلا بحران آب با افغانستان و عراق در بحث ریزگردها	۹.۶	٪۴۸	۱۱.۵	٪۵۷.۵
۳۸		بیو تروریسم	۸.۷	٪۴۳.۵	۱۰.۵	٪۵۲.۵

اهداف مرجع یا دارائی های حیاتی در ارتباط با تهدیدات عربستان سعودی:

مطابق یافته های این پژوهش و پاسخ خبرگان میزان اهمیت و آسیب پذیری اهداف

مرجع امنیت در ج.ا.ایران بر اساس تهدیدات امنیتی عربستان عبارتنداز:

انحراف معیار	درصد میزان آسیب پذیری بر اساس تهدیدات امنیتی ناشی از اقدامات عربستان		انحراف معیار	میانگین درجه اهمیت از منظر خبرگان		اهداف مرجع یا دارایی حیاتی	ردیف
	۰-٪۱۰۰	۱۰ تا ۱		۰-٪۱۰۰	۱ تا ۱۰		
۲.۸۷	٪۳۰	۳	۲.۰۸	٪۶۰	۶	گفتمان انقلاب اسلامی و ایدئولوژی شیعه	۱
۲.۸۴	٪۲۰	۲	۱.۵۷	٪۶۰	۶	فرهنگ و هویت ایرانی- اسلامی	۲
۳.۲۹	٪۵۰	۵	۲.۴۷	٪۶۰	۶	محور مقاومت و ژئوپلیتیک شیعه	۳
۳.۱۱	٪۳۰	۳	۳.۱۳	٪۸۰	۸	حفظ تمامیت ارضی (سرزمین)	۴
۲.۶۶	٪۲۰	۲	۲.۱۴	٪۶۰	۶	ثبات، انسجام سیاسی و سرمایه اجتماعی (حکومت و حاکمیت ملی)	۵
۳.۳۳	٪۴۰	۴	۲.۶۲	٪۷۰	۷	جایگاه و نفوذ منطقه‌ای و جهانی	۶
۲.۸۱	٪۳۰	۳	۲.۱۷	٪۶۰	۶	رشد و توسعه اقتصادی کشور	۷
۲.۰۳	٪۳۰	۳	۲.۴۷	٪۵۰	۵	امنیت غذایی (بیوتروریسم)	۸

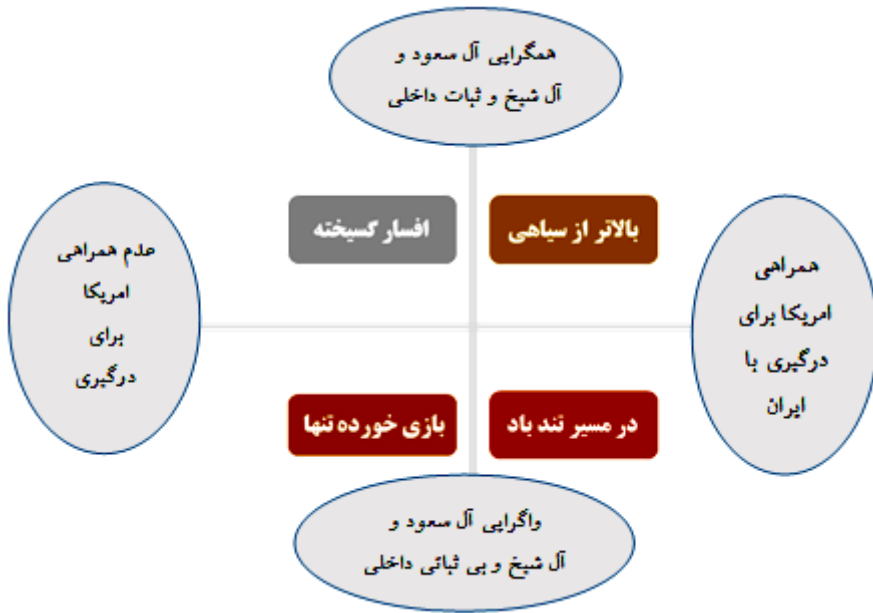
با عنایت به بررسی‌های انجام شده و یافته‌های این تحقیق و با توجه به میزان اهمیت و آسیب پذیری اهداف مرجع، «حفظ تمامیت ارضی» و «جایگاه و نفوذ منطقه‌ای و جهانی» ج.ا.ایران، بالاترین اهمیت و «محور مقاومت و ژئوپلیتیک شیعه» و «جایگاه و نفوذ منطقه‌ای و جهانی» ج.ا.ایران، بیشترین آسیب پذیری را در مقابل تهدیدات امنیتی عربستان داراست.

- عدم قطعیت‌های کلیدی، سناریوهای تهدیدات امنیتی عربستان و راهکارهایی برای مدیریت تهدیدات:

بر اساس یافته‌ای پژوهش عدم قطعیت‌های کلیدی و سناریوهایی که طی جلسات خبرگی و تونل باد روایی و منطق علی آنها به تایید خبرگان رسید، عبارتند از:

1- شکاف بین وهابیت و حاکمیت عربستان با توجه به توسعه اصلاحات اجتماعی در عربستان توسط محمدبن سلمان

2- همراهی ایالات متحده با عربستان برای درگیری نظامی علیه ایران در منطقه

- سناریوهای چهارگانه؛ راهکارها و پیشنهادات

۱. بالاتر از سیاهی (بدترین سناریو)

همگرایی آل شیخ و آل سعود در اداره امور داخلی و منطقه‌ای و همراهی آمریکا با عربستان در موضوع ایران و احتمال برخورد نظامی با ایران از سوی این دو باعث شده پادشاه عربستان ضمن پیگیری تسریع در اصلاحات اقتصادی، به برونگرایی منطقه‌ای خود

سرعت بیشتری داده تلاش بیشتری را مصروف توسعه حوزه نفوذ عربستان نماید و در عین حال موضع تهاجمی تری علیه ایران در موضوعات منطقه‌ای و بین‌المللی اتخاذ نماید. آمریکا و متحدین منطقه‌ای این کشور سیاست «انزوا از بیرون و انسداد از درون» را برای ایران در منطقه و در داخل این کشور پی می‌گیرند. آمریکا و عربستان همکاری نظامی نزدیکی را علیه ایران آغاز نموده پی می‌گیرند.

تلاش‌های آمریکا، عربستان و رژیم صهیونیستی، سرانجام برجام را با بن بست مواجه نموده، اروپا را با ایران بر سر مسائل موشکی، حقوق بشر و به ویژه به بهانه مسلح کردن گروه‌های شبه نظامی و جهادی اسلام گرا در تقابل قرار داده مجدداً پرونده ایران را امنیتی نموده است.

ایران اقدامات لازم را برای خروج از NPT به عمل آورده و در عین حال برنامه هسته‌ای خود را به سمت یک برنامه نظامی پیش می‌برد. در همین زمان ضمن رونمایی از موشک‌های بالستیک که توان حمل کلاهک هسته‌ای دارند برد آنها را نیز افزایش داده است. تحریم‌های فلج کننده بین‌المللی، آمریکا و متحدانش و کاهش فروش نفت ایران به همین دلیل و اقدامات سلبی عربستان در زمینه فروش نفت ایران به بهانه‌های فوق مشکلات عدیده‌ای را برای ایران ایجاد نموده است.

۱-۱. خطوط اصلی این سناریو

- عربستان به برونگرایی منطقه‌ای خود سرعت بیشتری داده و در عین حال موضع تهاجمی تری علیه ایران اتخاذ می‌نماید. رویارویی نظامی در منطقه حتمی است.
- ایران در مرکز سیاست‌های امنیتی بین‌المللی و منطقه است و منطقه از محور امریکا-عربستان تبعیت می‌کند. حرکت‌های افراطی عربستان دارای حاشیه امن شده است.
- آمریکا و متحدین منطقه‌ای این کشور سیاست «انزوا از بیرون و انسداد از درون» را برای ایران در منطقه و در داخل این کشور پی می‌گیرند. تاثیرگذاری بر بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی از طریق تهدید و تطمیع برای دور کردن آنها از ایران تشدید شده است.

- تلاش‌های آمریکا، عربستان و رژیم صهیونیستی، سرانجام برجام را با بن بست مواجه نموده، اروپا را با ایران بر سر مسائل موشکی، حقوق بشر و به ویژه به بهانه مسلح کردن گروه‌های شبه نظامی و جهادی اسلام گرا در تقابل قرار داده پرونده ایران مجدداً امنیتی شده است.
- تحریم‌های فلج کننده بین‌المللی به بهانه‌های فوق مشکلات عدیده‌ای را برای ایران ایجاد نموده است. این تحریم‌ها در حوزه فروش نفت بسیار آزار دهنده است.
- توسعه فعالیت تخریبی در میان اقوام ایرانی به ویژه اهل سنت و ایجاد درگیری‌های قومی-مذهبی در ایران از سوی عربستان
- تغییر توازن قوا در نقاط تماس استراتژیک بین ایران و عربستان نظیر یمن، لبنان، عراق و سوریه قابل ملاحظه است. جنگ‌های نیابتی در منطقه اوج گرفته است.
- افزایش تحرکات نظامی و اطلاعاتی آمریکا، عربستان و رژیم صهیونیستی و تسلیح عربستان

۲-۱. برخی پیش‌نشانگرهای این سناریو

- افزایش تحرکات نظامی و اطلاعاتی آمریکا و متحدان این کشور در محیط امنیتی ایران
- محکومیت ایران در سازمان‌های بین‌المللی به ویژه شورای امنیت به منظور معرفی ایران به عنوان تهدیدی برای صلح بین‌الملل
- افزایش رویکرد تهاجمی منطقه‌ای علیه ایران و محور مقاومت
- ادبیات چالش گرایانه دیپلماتیک و رسانه‌ای آمریکا و متحدان منطقه‌ای این کشور علیه ایران
- افزایش اقدامات نظامی و تسریع در نوسازی و گسترش صنایع نظامی عربستان
- افزایش استقرار نیروهای نظامی و فعالیت‌های اطلاعاتی آمریکا، عربستان و رژیم صهیونیستی در منطقه

۳-۱. برخی توصیه‌های راهبردی برای مقابله با تهدیدات این سناریو

- توسعه بازدارندگی و حفظ نقش نظامی مستشاری در مناطق پیرامونی توسط ج.ا.ایران
- توسعه سرمایه گذاری در صنایع نظامی راهبردی و غیر نظامی و افزایش بازدارندگی به ویژه در حوزه موشکی و تسلیحاتی
- توسعه قدرت منطقه ای و بین المللی ج.ا.ایران
- ائتلاف سازی و مشارکت فعال در آنها و استفاده از ظرفیت آنها علیه عربستان و متحدان این کشور

۲. در مسیر تند باد؛ تداوم روندهای کنونی

پادشاه علی‌رغم واگرایی برخی رجال آل شیخ به دلیل تمایل ایالات متحده به برخورد نظامی احتمالی با ایران، محافظه کارانه به توسعه حوزه نفوذ عربستان پرداخته و امیدوار به مدیریت شکاف‌های اجتماعی داخلی است. برنامه توسعه اجتماعی و اقتصادی این کشور و تمایل غرب به محدودیت روحانیون وهابی و در عین حال یکجانبه‌گرایی داخلی پادشاه نارضایتی روحانیون تندرو وهابی را به همراه داشته در همین حال روحانیون دولتی متمایل به مدیریت تعارضات خود با آل سعود دارند.

عربستان به دلیل نگرانی از درگیری‌های احتمالی و با توجه به ضرورت مدیریت آن و آمریکا به دلیل باز تعریف اولویت‌های بین المللی، نگرانی از توان عربستان برای مدیریت بحران‌های احتمالی آتی پس از جنگ احتمالی و البته توان بازدارندگی ایران تلاش میکنند تنها نمایش جنگ را اجرا و از ایجاد یک درگیری نظامی در منطقه پرهیز نمایند. بنابر این تمرکز این کشور برای کاهش حوزه نفوذ ایران، تشدید تحریم‌ها با هدف فلج کردن اقتصاد ایران و جدا کردن متحدان فرو دولتی ایران از این کشور است.

تداوم تعارضات منطقه‌ای با ایران و تلاش برای استفاده از اهرم‌های فشار بین‌المللی و همکاری با اروپا و اسرائیل برای مقابله با جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی ایران از ویژگی‌های این شرایط است.

۱-۲. خطوط اصلی این سناریو

- تداوم نسبی تعارضات منطقه‌ای با ایران و تلاش برای استفاده از اهرم‌های بین‌المللی علیه ایران
- استحکام و تداوم همگرایی آمریکای، عربستان و رژیم صهیونیستی
- عدم تمایل غرب و نهادهای بین‌المللی از یک سو و نگرانی عربستان از توسعه بحران‌های داخلی و نیز توان بازدارندگی ایران مانع بروز جنگ است.
- تحریم‌ها شرایط را برای اقتصاد و مردم ایران سخت نموده است؛ تحریم‌هایی که نقض صریح برجام نباشد توسعه پیدا کرده است. افزایش فشارهای سیاسی و بین‌المللی به ایران
- علیرغم موضع انتقادی اروپا نسبت به ایران، اروپا با آمریکا بر سر مسائل منطقه‌ای و ایران اختلاف دارند.
- افزایش قیمت نفت و رقابت تسلیحاتی در سایه جنگ و فشار برای کاهش فروش نفت ایران ادامه دارد.
- تلاش برای به بن بست رساندن برجام و توسعه تعارضات بین‌المللی با موضوع تسلیحات موشکی و حقوق بشر در ایران
- تلاش برای دورنمودن متحدان منطقه‌ای و دوستان ایران از این کشور به منظور کاهش نفوذ منطقه‌ای ایران
- تلاش برای ایجاد دوگانه شیعه و سنی در منطقه به ویژه در ایران
- افزایش حضور نظامی و اطلاعاتی آمریکا در منطقه و افزایش احتمال برخورد بین نیروهای آمریکایی، عربستان و ایران، درگیری نظامی به دلیل عدم همراهی سازمان‌های بین‌المللی و اروپا و بازدارندگی ایران اتفاق نیافتاده است.
- تحرکات اکراد در منطقه با حمایت رژیم صهیونیستی، عربستان و آمریکا

۲-۲. برخی پیش‌نشانگرها

- افزایش تحرکات نظامی آمریکا و متحدانش در منطقه
- واگرایی داخلی و درگیری‌های پراکنده و افزایش تعارضات اجتماعی در جامعه عربستان

- همراهی نسبی اما نه کامل اروپا و جامعه جهانی با آمریکا علیه ایران
- تحرکات جدید در عراق سوریه، لبنان و مناطق حضور محور مقاومت
- افزایش معاملات نظامی در منطقه

۲-۳. برخی توصیه‌های راهبردی برای مقابله با تهدیدات این سناریو

- مدیریت تعارضات و حرکت در مسیر کنترل تنش و تهدید در روابط با عربستان
- استفاده از ظرفیت فضای مجازی برای تشدید شکاف‌های داخلی عربستان
- تلاش برای معادل سازی تروریست با وهابیت تکفیری در عرصه بین‌الملل
- استفاده از نقاط ضعف سیاست خارجی عربستان نظیر مباحث حج، حقوق بشر و....
- بزرگ نمایی نقاط ضعف عربستان و مشکلات داخلی این کشور
- حمایت هوشمندانه از جریان مقاومت و فشار حقوق بشری در جریان یمن به عربستان
- مدیریت ائتلاف عربستان و اسرائیل علیه ایران

۳. بازی خورده تنها؛ بهترین سناریو

واگرایی شیوخ وهابی با دولت و در راس آن پادشاه و نیز درگیری شاهزادگان، شرایط داخلی را برای پادشاهی سعودی سخت‌تر از همیشه کرده است، کاهش مشروعیت نظام سیاسی عربستان در داخل به دلیل درگیری‌های داخلی و افزایش انزوا و محدودیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به دلیل افزایش اقدامات تروریستی مرتبط با جهادگرایان سلفی- تکفیری وهابی مشهود است. با این حال ریاض تلاش می‌کند خود را به عنوان یک بازیگر موثر در نظام بین‌الملل معرفی نماید، همچنین ایالات متحده نیز برنامه‌ای برای باز کردن جبهه نظامی در منطقه ندارد لیکن همچنان سیاست‌های عربستان و آمریکا برای مهار ایران و قدرت رو به رشد آن ادامه دارد.

ایالات متحده به دلیل تلاش برای مهار اقتصادهای شرق نظیر چین و هند اولویت خود را حضور در منطقه آسیا پاسیفیک قرار داده و با بزرگ نمایی تهدید ایران برای دولت‌های رانتیر منطقه خلیج فارس به فروش تسلیحات نظامی در این منطقه مشغول و البته از ایجاد درگیری در آن پرهیز کرده و از ورود عربستان و اسرائیل به جنگ جدید نیز ممانعت می‌نماید.

عربستان به دلیل نگرانی از مدیریت بحران‌های داخلی تمایلی برای درگیری با ایران نداشته و آمریکا نیز تمایلی به گشودن جبهه نظامی جدید در منطقه ندارد. حجم تهدیدات عربستان کاسته شده و نرمش قابل توجهی در سیاست‌های این کشور علیه ایران مشاهده می‌شود.

۳-۱. خطوط اصلی سناریو

- حجم تهدیدات امنیتی ایران به دلیل درگیری‌های داخلی عربستان کاسته شده، اما رقابت منطقه‌ای همچنان ادامه دارد.
- نرمش انعطاف‌پذیری در سیاست‌های منطقه‌ای عربستان مشاهده می‌شود.
- واگرایی شیوخ وهابی و نیز درگیری شاهزادگان، شرایط داخلی را برای پادشاهی سعودی سخت‌تر از همیشه کرده است، احتمال نزدیکی عربستان به ایران وجود دارد.
- کاهش مشروعیت نظام سیاسی عربستان به دلیل درگیری‌های داخلی و افزایش انزوای بین‌المللی به دلیل افزایش اقدامات تروریستی مرتبط با جهادگرایان سلفی-تکفیری وهابی.
- ایالات متحده برای مهار اقتصادهای شرق آسیا اولویت خود را حضور در این منطقه قرار داده و برنامه‌ای برای باز کردن جبهه نظامی علیه ایران ندارد.
- سیاست‌های عربستان و آمریکا برای مهار ایران و قدرت رو به رشد آن ادامه دارد، اما برجام همچنان حیات دارد.
- عربستان به دلیل نگرانی از مدیریت بحران‌های داخلی تمایلی برای درگیری با ایران ندارد، احتمال کودتا علیه پادشاه به دلیل نارضایتی مراکز قدرت و شاهزادگان از وی وجود دارد.

- تولید نفت عربستان به دلیل مسائل ناشی از درگیری‌های داخلی تحت تاثیر قرار گرفته و این موضوع فرصت‌هایی را برای اقتصاد ایران فراهم می‌آورد.
- افزایش شکاف‌های اجتماعی از تهدیدات این کشور علیه ایران کاسته و تهدیدات عربستان علیه اقوام و مذاهب ایرانی تا حدود بسیار زیادی کاهش یافته است.
- همکاری‌های اطلاعاتی با رژیم صهیونیستی به طور کاملاً مخفی ادامه دارد.
- پیگیری ساماندهی ناتوی عربی و افزایش روابط دفاعی با متحدین سنتی مثل شورای همکاری خلیج فارس، اتحادیه عرب، اردن، مصر...
- سیاست خارجی منعطف عربستان در مقابل ایران

۲-۳. پیش‌نشانگرهای تحقق این سناریو

- کاهش حجم تهدیدات منطقه‌ای و بین‌المللی عربستان علیه ایران
- افزایش تنش‌های اجتماعی داخلی عربستان
- سیاست‌های منطقه‌ای مستقل از سیاست‌های ایالات متحده

۳-۳. برخی توصیه‌های راهبردی برای مقابله با تهدیدات این سناریو

- توجه معنوی به شیعیان عربستان
- هوشمندی و عقلانیت در رفتارهای سیاست خارجی
- توسعه همکاری با اتحادیه اروپا در حوزه سیاسی و اقتصادی
- استفاده از فضای مجازی برای آگاه‌سازی افکار عمومی داخل و خارج عربستان
- به ویژه جمعیت جوان مطالبه‌گر سعودی
- توسعه همکاری با کشورهای عربی و متحدین عربستان به ویژه در منطقه
- مدیریت ائتلاف عربستان و اسرائیل علیه ایران

۴. افسار گسیخته

همسویی و همگرایی آل شیخ با آل سعود باعث افزایش اعتماد به نفس عربستان شده، دولتمردان ریاض سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و تقابل با ایران را با تکیه بر

یکجانبه‌گرایی و عصبیت عربی به جلو می‌برند. این شرایط می‌تواند شرایط نسبتاً سختی برای ایران باشد.

همچنین عربستان به دلیل عدم همراهی نظامی امریکا مسیری مستقل برای رویکردهای منطقه‌ای پیش گرفته و ایالات متحده نیز تمایلی به همراهی این کشور برای رویارویی با ایران ندارد. نزدیکی بیشتر با اسرائیل و استمرار رقابت منطقه‌ای با ج.ا.ایران، تمایل به شرق آسیا و روسیه از ویژگی‌های شرایط کنونی است. تحریم‌ها و تعارضات منطقه‌ای ادامه دارد.

عربستان تلاش می‌کند با ایجاد بحران‌های منطقه‌ای توازن منطقه را برقرار کند و در عین حال به ائتلاف‌های عربی تمایل شدیدی نشان می‌دهد.

۴-۱. خطوط کلی سناریو

- دولتمردان ریاض سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و تقابل با ایران را با تکیه بر یکجانبه‌گرایی و عصبیت عربی به جلو می‌برند.
- نگاه به شرق از سوی عربستان دنبال می‌شود.
- شرایط نسبتاً سختی در منطقه و در مجامع بین‌المللی برای ایران ایجاد شده، تحریم‌ها و تعارضات منطقه‌ای به دلیل یکجانبه‌گرایی نظامی عربستان ادامه دارد.
- آمریکا به دلیل ضرورت کنترل روسیه و به ویژه چین و توان بازدارندگی ایران تمایلی به رویارویی نظامی با ایران ندارد.
- نزدیکی بیشتر عربستان با اسرائیل و استمرار رقابت منطقه‌ای، نبردهای نیابتی و پیگیری جنگ‌های قومی و مذهبی در ایران ادامه دارد.
- ریاض به ائتلاف سازی علیه ایران مشغول است و ایجاد ناتوی عربی را همچنان پی می‌گیرد. عربستان تمایل بیشتری برای توسعه افراط‌گرایی دارد.
- برجام هنوز حیات داشته، اروپا نسبت به سیاست‌های منطقه‌ای و توان موشکی ایران سیاست منتقدانه داشته، به طور معمول با آمریکا همراهی نسبی دارد.
- با توجه به عدم همراهی آمریکا تاثیرگذاری منطقه‌ای عربستان کاهش یافته است.

- توسعه همکاری عربستان با شرکای منطقه‌ای نظیر شورای همکاری خلیج فارس، پاکستان، امارات
- تلاش برای معرفی ایران به عنوان کشوری بی ثبات ساز و ائتلاف سازی علیه ایران در سطح منطقه و حتی جهان
- تمایل به نزدیکی با شرق نظیر چین و ژاپن و نیز روسیه
- تلاش برای ایجاد رویارویی نظامی ایران و آمریکا با کمک رژیم صهیونیستی و هم پیمانان فرو دولتی خود نظیر منافقین
- همکاری نظامی با شرکای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای نظیر رژیم صهیونیستی، اردن، مصر و ...

۴-۲. پیش‌نشانگرهای تحقق این سناریو:

- کنشگری منطقه‌ای مستقل از آمریکا از سوی عربستان
- همراهی با اسرائیل برای پیگیری اهداف منطقه‌ای و بین‌المللی
- استمرار رقابت منطقه‌ای با ج.ا.ایران
- تلاش برای استفاده برای استفاده از مولفه‌های قدرت نرم

۴-۳. برخی توصیه‌های راهبردی برای مقابله با تهدیدات این سناریو

- توسعه سرمایه‌گذاری در صنایع نظامی راهبردی و غیر نظامی
- توسعه قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا.ایران و ائتلاف سازی و مشارکت فعال در آنها
- مقابله با اقدامات بی ثبات ساز در منطقه و بالا بردن هزینه اقدامات سعودیها
- مدیریت ائتلاف عربستان و اسرائیل علیه ایران

فهرست منابع و ماخذ

الف. منابع فارسی

۱. اسلاوتر ریچارد وهمکاران (۱۳۸۶)، نو اندیشی برای هزاره ی نوین، ترجمه عقیل ملکی فر وهمکاران، تهران، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی
۲. برادفیلد رون،(۱۳۸۶) ترجمه مسعود منزوی، سناریوها برای کسب موفقیت، تسهیل فرایند بسط سناریو: چند درس برای تسهیل گران، تهران، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
۳. بیلگین پینار، (۱۳۹۳)، امنیت منطقه‌ای در خاورمیانه، ترجمه عسگر قهرمان پور، تهران، انتشارات ابرار معاصر،
۴. جهانبخش محمد تقی(۱۳۹۵)روابط عربستان و همسایگان شرقی ایران؛ تلاش برای محدود و موازنه سازی، ماهنامه تخصصی مطالعات امنیت ملی برآورد، شماره ۴۳ و ۴۴، تهران
۵. خسروی، غلامرضا (۱۳۸۴) بررسی و نقد مفروضات طرح خاورمیانه بزرگ، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی
۶. بنی اسدزاده (۱۳۸۸)، تهدیدات زیست محیطی و امنیت خلیج فارس، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال شانزدهم، شماره ۲
۷. پور آخوندی نادر(۱۳۹۵) اتحاد عربستان و اسرائیل؛ تلاش برای حفظ موازنه سازی، ماهنامه تخصصی مطالعات امنیت ملی برآورد، شماره ۴۲ و ۴۴، تهران
۸. چرماک توماس جی،(۱۳۹۳)ترجمه سعید خزایی و مریم وکیل زاده، برنامه ریزی بر پایه سناریو، اصفهان، انتشارات شاخص پژوه
۹. درایسرل آلاسدایر، بلیک جراه اچ (۱۳۸۶) جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا، ترجمه دره میرحیدر، چاپ پنجم، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه
۱۰. فرازمنند محمد(۱۳۹۴)رهنامه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در تعامل با عربستان سعودی
۱۱. گلن جروم سی و گوردون تئودور جی(۱۳۹۳)ترجمه مرضیه کیقبادی و فرخنده ملکی فر، دانشنامه بزرگ روش‌های آینده‌پژوهی، تهران، انتشارات تپسا
۱۲. مایتزر دانا و رگر گویدو (۱۳۸۸)، ترجمه مسعود منزوی، رویکردها و دیدگاه‌های مختلف در سناریو، تاریخ، تفاوتها، مزایا و کمبودها، تهران، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
۱۳. ملکی عباس.(۱۳۸۵)کند و کاو در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران- روابط با عربستان در بوتنه ی تحلیل و نقد، تهران، نشریه راهبرد یاس، شماره ۶
۱۴. ملکی فر عقیل و همکاران(۱۳۸۵)،القبای آینده‌پژوهی، تهران، انتشارات اندیشکده آصف
۱۵. متقی ابراهیم(۱۳۹۲) راهبرد توسعه بحران نقش عربستان در رقابت های منطقه ای، همشهری دیپلماتیک، شماره ۸۰

۱۶. نصری قدیر(۱۳۹۵) بازی همه چیز علیه ایران، ماهنامه تخصصی مطالعات امنیت ملی برآورد، شمارگان ۴۳ و ۴۴، تهران

۱۷. واعظی حسن، (۱۳۸۰) تروریسم: ریشه یابی تروریسم و اهداف آمریکا از لشگرکشی به جهان سوم، تهران، انتشارات سروش

۱۸. وندرهیدن کیس و شارپ بیل(۲۰۰۷) ترجمه مسعود منزوی، سناریو برای کسب موفقیت، تهران، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی

ب. منابع لاتین

1. Freeman George(2015) , As Saudi Arabia Wades Into Yemen, Iran Sits Back , www.stratfor.com/geopolitical-diary
2. <https://www.rt.com/news/> Saudi Arabia v Iran: What's behind bitter feud between Middle Eastern powers? / Published time: 9 Nov, 2017 11:50
3. <https://www.washingtontimes.com/news/2112/nov/12/iran-saudi-arabia-war-readiness-compared/> By Carlo Muñoz - The Washington Times - Sunday, November 12, 2017
4. https://www.huffingtonpost.com/s-azmat-hassan/saudi-arabia-iran_ By S. Azmat Hassan, Former ambassador for Pakistan to Syria, Morocco, Malaysia